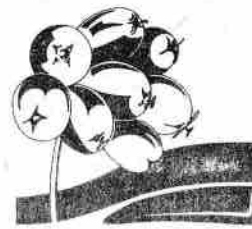

DE ROSDOEK

Nº 23

heemkundige studiekring
DE ACHT ZALIGHEDEN

heemkundige studiekring
de acht zaligheden

HEEMKUNDEVERENIGING 'DE HOOGHE DORPEN'
VESSEM WINTELRE KNEGSEL

D E R O S D O E K

Aflevering 23,
December 1981.

Redactieadres: Th. van der Aalst, Ganzestraat 17,
5527 CA HAPERT, tel. 04977-1671.

Administratie: C.H.M. Witmer, Nijverheidslaan 16,
5506 EE VELDHOVEN.

Redactieteam:

Th. van der Aalst, Ganzestraat 17, Hapert.
H.Backbier, Heike 6, Vessem.
Mevrouw Th.Cools-Van Son, Antwerpsebaan 9, Knegsel.
Mejuffrouw C.J.M.Heeren, Wolfshoek 3, Knegsel.
H.Huijbers, Weverstraat 10, Steensel.
A.Kockx, De Pottenbakker 44, Veldhoven.
J.J.A.Smetsers, De Pottenbakker 4, Veldhoven.

De volgende Rosdoek verschijnt in maart 1982.

Copy wordt ingewacht tot uiterlijk 1 februari 1982
op het adres van de redactie.

- 1 -

ROND DE FEESTDAGEN.

Als U dit nummer in handen krijgt, geacht kringlid, is het jaar 1981 al weer bijna om.

We maken ons op voor het Kerstfeest en zien weer uit naar de komende jaarwisseling.

In allerlei opzicht is er in het bijna voorbije jaar veel gebeurd. De persmedia overvoeren ons dagelijks met zaken op elk gebied vanuit de wereld om ons heen, zowel in enger als in wijder verband.

Vaak zijn het nare, erge en trieste dingen die zich voordoen en ons aan het denken zetten. Gelukkig zijn er ook veel mooie en blijde dingen te melden, die ons bemoedigen en aanzetten tot actief verdergaan.

Ook binnen onze beweging "Brabants Heem" staat het leven niet stil. Ook hier veel activiteiten en ontwikkelingen. Plezierige zaken en gebeurtenissen die je pijn doen.

Zo is 1981 voor de Stichting Brabants Heem een jaar geworden waarin zich met name organisatorisch veel afspeelde. Ik bedoel de wijziging in de structuur. Deze ontwikkeling kreeg in het afgelopen jaar o.a. gestalte in de verandering van de Statuten en het daarop afgestemde Huishoudelijke Reglement. In het voorliggende jaar zal de nieuwe structuur gerealiseerd moeten gaan worden en zal blijken of de verwachtingen dien-aangaande verwerkelijkt worden.

Door deze veranderingen zal er ook wijziging komen in de samenstelling van het bestuur. We zullen afscheid moeten nemen van thans zittende leden en zullen nieuwe bestuursleden begroeten.

Ook in de eigen Kring heeft 1981 geschiedenis gemaakt. De Kring kreeg in dat jaar meer onderbouw, door de invoering van nieuwe Statuten. Het gewijzigde Huishoudelijke Reglement zal U in de a.s. algemene jaarvergadering ter bekrachtiging worden aangeboden.

We moesten in het afgelopen jaar helaas ook afscheid nemen van enkele van onze trouwe leden, die ons door de dood ontvielen, t.w. de heren Vermeeren uit Bladel en Duparc uit Eersel.

Laten wij hen in onze gebeden gedenken. Mogen zij die achterblijven de steun vinden om verder te gaan.

Vreugde en droefheid liggen in het leven zo vlak tegen elkaar aan.

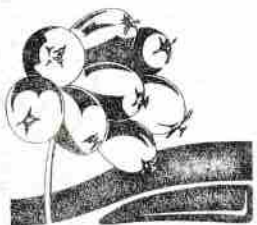
Met enige voldoening mogen we constateren dat het programma voor dit jaar overwegend goed geslaagd is. Het stemt je dankbaar en werkt stimulerend voor de toekomst. Ik hoop dat dit voor U ook zo mag zijn. In deze geest van dankbaarheid en verwachting wens ik U allen een Zalig Kerstfeest en een Gezegend Nieuwjaar toe. Moge 1982 voor ons eigen heem en voor allen die dit bewonen datgene brengen wat goed voor ons is.

Uw voorzitter,
Th.v.d.Ven.

VOORLOPIG PROGRAMMA 1982.

Maandag, 18 januari	-Jaarvergadering.
Donderdag, 18 februari	-Lezing met dia's over de Vuursteenmijnen te Rijckholt.
Donderdag, 25 maart	-Lezing in samenwerking met heemkundekring "De Hooge Dorpen".
Zaterdag, 10 april	-Excursie naar Antwerpen.
Omstreeks eind mei	-Excursie naar de St.Jan te 's-Hertogenbosch.
Zondag, 27 juni	-St.Janstoelt.

Uiteraard ontvangt U te zijner tijd een convocatie.

heemkundige studiekring
de acht zaligheden

Nieuwe leden:

- hr. H.Knoops, Riethoven.
- hr. H.Langbroek, Eersel.

EXCURSIE naar de Hervormde Kerk te Eersel en de tentoonstellingen in verband met Jubeljaar 1981 St.Willibrorduskerk Eersel.

Zaterdag, 19 september jl. om half twee verzamelden ruim 20 van onze leden zich in de Hervormde Kerk aan de Markt te Eersel.

In dit eenvoudig doch stijlvol kerkje gaf de kerkorganist allereerst een uiteenzetting over de aard van het aanwezige kerkorgel. Het is qua grootte, uitvoering en speelmogelijkheden een huisorgel. Dat die speelmogelijkheden toch ruim zijn, bewees hij door met assistentie van een jeugdige mede-organist een gedeelte van een 4-handenstuk van Johann Christian Bach met virtuositeit uit te voeren.

Een dankwoord aan zijn adres van de excursieleider onderstreepten de aanwezigen met een hartelijk applaus. Bij het binnengaan ontving ieder een summiere beschrijving van de geschiedenis van het kerkje, deze luidde:

In 1648, na de vrede van Munster, werd de provincie Noord-Brabant door de bestuurders van de Republiek der zeven Verenigde Nederlanden "hervormd" verklaard, hoewel de bevolking rooms-katholiek was en dat nog overwegend is.

De kerken werden aan de rooms-katholieke bevolking ontnomen. En van toen af preekten er in de kerken hervormde dominees. Onder hun gehoor hadden ze vaak niet meer dan de burgemeester en enkele overheidsdienaren en soms ging de dienst helemaal niet door, omdat er niemand aanwezig was.

Deze toestand duurde tot de Franse Revolutie en verdween tegelijk met de Republiek. Toen verkregen de rooms-katholiken vrijheid van godsdienst. De grote dorpskerken werden weer teruggegeven en alles leek weer te worden als vanouds. Toch was dat niet helemaal het geval, want de kleine protestantse gemeenschappen, die zich overal hadden gevormd, bleven bestaan, maar hadden van nu af aan een moeilijk bestaan. De overheid sprong toen bij en liet voor deze protestantse groepen kleine kerkjes bouwen.

Zo zijn in Noord-Brabant de "Lodewijk-kerkjes" (geschonken door koning Lodewijk Napoleon, de broer van de keizer) en de "Willem-I-kerkjes" (geschonken door koning Willem-I) ontstaan. Het kerkje in Eersel is een Lodewijk-kerkje, dat gebouwd werd in 1813. Na 50 jaar was het al zodanig versleten, dat het herbouwd moest worden. Toch staat in deze kerk nog iets ouds:

de kansel is uit de oude parochiekerk meegenomen en dus niet met de kerk aan de katholieken overgedragen.

Van oudtijds hoorden de kerkelijke gemeenten Hoogeloon en Eersel bij elkaar. Ze hadden samen één dominee, die om de beurt in een der dorpskerkjes preekte en die in Hoogeloon woonde in een pastorie, die aan de kerk was vastgebouwd.

De ene zondag trokken de gemeenteleden van Eersel langs een ongebaand en moerassig, in de wintertijd door takken verhard pad naar Hoogeloon, de andere zondag trok de dominee met de gemeenteleden van Hoogeloon langs datzelfde pad naar Eersel. Dit pad is nu verhard en heet nog steeds het domineepad.

Nog niet zo lang geleden waren de beide kerkjes groot genoeg om plaats te bieden aan de kerkgangers. Ze waren zelfs groot genoeg om de hele gemeente te ontvangen, als ze allemaal zouden komen op zondag.

Het is ook nog niet zo lang geleden, dat de hervormde gemeente van Hoogeloon-Eersel ruim 50 zielen telde, oftewel 13 gezinnen. Momenteel telt de gemeente ongeveer 140 gezinnen, of ongeveer 470 leden.

Ons mede-lid architect Herman Strijbos ging nader op de beschrijving van de kerk in. De bouwstijl is barok te noemen. Het Eerselse kerkje heeft een grote overeenkomst met de hervormde kerken van Hoogeloon en Bergeijk. Hij ging ook in op de iets latere zgn. Waterstaatsstijl van meerdere kerken in Brabant.

Het aanwezige vaatwerk voor de Avondmaaldienst daags daarna had veler belangstelling.

Hierna begaf men zich naar het gemeentehuis van Eersel, waar ter gelegenheid van het Jubeljaar 1981 van de Sint Willibrordus-kerk te Eersel een foto-tentoonstelling was ingericht. Deze bracht meerdere facetten van de jubilea-viering in beeld, zoals de oude constructie van de toren en de kerk, de wijzigingen aan het schip na 1900, bijzonder de ingrijpende uitbreiding van 1931, met daarnaast meerdere vormen van godsdienstbeleving in de Eerselse parochie.

Vervolgens wandelde men naar het Museum "De Acht Zaligheden". De beheerder van dit museum benadrukte in zijn inleiding de band van interesse in beider werkterrein, die het museum moet hebben en ook inderdaad heeft met de heembelangstellenden in de Acht Zaligheden. Hij deed een beroep op de aanwezigen, het museum ook bij anderen aan te bevelen en met hen van tijd tot

tijd hun bezoek aan het museum te herhalen.

Bij gelegenheid van het genoemde Jubeljaar was in een gedeelte van het museum een tentoonstelling ingericht van vele -sommige zeer oude- gebruiksvoorwerpen voor de eredienst in genoemde kerk en voor de naar buiten trekkende vroegere en nog bestaande processies.

Ook de vaste tentoonstelling, gericht op de eenvoud van het huiselijk leven rond 1900 in de Kempen en de toepassing van nog eenvoudige hulpmiddelen in het gemengde landbouw-veeteelt-bedrijf van rond die tijd tot aan de revolutionaire wijzigingen na 1940, had aller belangstelling.

Ter completering van alle vormen van religie in het kerkdorp Eersel gaf in de tentoonstellingsruimte in het gemeentehuis ons mede-lid Th. van der Aalst een summiere opsomming van vaststaande feiten en waarschijnlijkheden betreffende de sinds mensenheugenis niet meer gebruikte Israëlitische begraafplaats in Eersel.

Voor hen, die gef interesseerd zijn in de bouwtechnische zijde en de historie van de Sint Willibrordus-kerk, de Maria-kapel op de Markt en het in Eersel zo dominerende Sint Jacobus-Gesticht (vroeger zusterklooster, bejaardentehuis, van t.b.c.-sanatorium via kinderkoloniehuis tot verzorgingshuis voor zwakzinnigen) is een boekwerkje uitgegeven met als titel "Jubeljaar 1981 St. Willibrordus-kerk Eersel".

Th. van der Aalst.

BELANGSTELLENDEN GEVRAAGD.

We horen soms van mensen dat zij graag een artikel voor de Rosdoek willen schrijven, maar dat zij niet direct weten waarover.

Graag geven wij hier enige suggesties wellicht ter aansporing van Uw activiteiten in deze.

- De Acht Zaligheden in de krant b.v. De Meierijsche Courant, de Eindhovensche Courant e.d..
- Muurankers als kunst- en historisch verschijnsel.
- Eigen, vermeldenswaardige, belevenissen opgedaan tijdens heemkunde-activiteiten, e.d..

Redactie.

LEZING OVER "DEVOTIONALIA" DOOR DRS. W.H.Th.KNIPPENBERG OP
DINSDAG 27 OKTOBER j.l..

Onder devotionalia verstaat men alle voorwerpen, die betrekking hebben op de uiterlijke godsdienstbeleving met uitzondering van die voor de gemeenschappelijke vieringen in de kerken.

Het zijn dus voorwerpen, die de individuele persoon zelf vervaardigd heeft of op andere wijze verkregen om de door hem persoonlijk beleefde relatie tussen God of een of meer van zijn Heiligen tot uitdrukking te brengen.

Bedevoertsgangers brachten deze mee voor zichzelf en voor anderen. Sommige voorwerpen, b.v. beelden en schilderijen, werden aan de deur te koop aangeboden of waren in winkels te koop.

Niet alleen in de kloosters van religieuzen en in de vertrekken van kerkelijke funktionarissen kwamen de devotionalia in vele vormen voor, ook in de woningen van de katholieke leken waren zij aanwezig in allerlei vormen.

Wegens de teruggang in de roepingen tot het kloosterleven moesten in de laatste tientallen jaren vele kloosterinventarissen worden geruimd. Steunend op een nieuwere wijze van geloofsbeleving of afziend van de uiterlijke waarneembaarheid ener geloofsbeleving verwijderden ook de leken vele van deze voorwerpen uit hun huizen.

De weinigen, die naar deze devotionalia zochten om hun relatie met God of zijn Heiligen op de traditionele wijze uit te drukken, kregen kansen volop. Later werden de devotionalia voor velen tot nostalgische verzamelobjecten zonder deze relatie. Voor vele gelovigen van nu is deze laatste toestand een ergernis, waartegen echter niets te doen is.

Als devotionalia vertoonde de spreker aan de hand van dia's: kruisbeelden, huiszegens, rozenkransen, heiligenbeelden, medailles en de prenten en prentjes, die bij bijzondere gebeurtenissen als herinnering werden verkregen, vooral de bidprentjes bij overlijden.

Hij ging ten slotte nog in op de in Brabant zo sterk vereerde Maria-bedevoertsbeelden (o.a. Meerveldhoven en Kevelaer). De aldaar vereerde beelden blijken aldaar niet vervaardigd te zijn; zij stammen uit series kopieën van een vroeger elders ontstane afbeelding.

Th. van der Aalst.

LUDIEKE DOOPPLECHTIGHEID TE BERGEIJK.

Op 10 november jl. werd in het buurthuis 't Hof te Bergeijk het boek "Over bij wijze van sprèke gesproken" zogenaamd ten doop gehouden.

Dit gebeurde in een door het gemeentebestuur van het gastvrije Bergeijk belegde bijeenkomst, die dan ook werd geopend door de loco-burgemeester, de heer Sengers.

Thieu Sijbers, die het eerste deel van deze reeks, vorig jaar het leven deed zien, verschaftte op geestige wijze informatie over het totstandkomen van dit boek.

Hij toonde zich in deze toespraak, die rijkelijk werd gelardeerd met spreekwoorden en gezegden, een eminent peetvader. Johan Biemans en mevrouw Miep Mandos-Van de Pol, welke laatste de 75 in dit boek opgenomen verhalen voorzag van een inleiding en aantekeningen, ontvingen terecht veel complimenten.

De voorzitter van de Stichting Brabants Heem en mevrouw M.Schaepman-Ingen-Housz ontvingen uit handen van de beide auteurs, de eerste exemplaren van het boek. Joh. Biemans bood op sympathieke wijze het 3e exemplaar aan aan zijn nog krasse ouders, die geheel onverwacht een bijzondere middag beleefden. Namens onze Kring werden de gelukwensen aangeboden bij monde van de voorzitter, die daarbij een attentie aanbood aan mevr. Biemans. Dit mede, zoals hij zei, omdat de Kring nimmer een vergeefs beroep doet op Joh. Biemans en hij daarvoor nooit een vergoeding wil hebben.

De streektroubadour Hub. van Eynthoven wisselde het vaste programma af met passende liedjes en de "contente" Nol van Roessel sprak de verbindende teksten.

Vanzelfsprekend kreeg Joh. Biemans het laatste woord, waarbij hij een ieder bedankte voor de medewerking, de felicitaties en de attenties.

Er bleef nadien nog geruime tijd een gezellige sfeer in het buurthuis, terwijl de eerste exemplaren van het boek, dankzij het zakelijk instinkt van de heer Vogels uit Bergeijk, vlot verkocht werden.

Informatie over deze nieuwe uitgave kunt U vinden in de rubriek "Van de boekenplank" elders in dit nummer.

Th.v.d.Ven.

VAN DE BOEKENPLANK:

Een snee irluk brood út de Kempe/ gedichten van Frans Hoppenbrouwers; foto's Wim Huijbregts.

Hapert: Drukkerij De Kempen, 1981.

70 Blz.; afb. ISBN 90-70427-04-4. Prijs f 12,50.

Gedenboek jubeljaar 1981 St.Willibrordus-kerk Eersel/ door G.Boelaars, C.Cornelissen en H.Strijbos.

Eersel: Boekhandel Huijbregts, 1981. Prijs ± f 10,--.

B'ons op Gineind/ door Nol van Roessel.

Helmond: Uitgeverij Nol van Roessel, 1981. Prijs f 17,50.

Zo rood als de roodste socialisten (de strijd van schoenmakers en lederbewerders in Waalwijk)/ door Jos van Meeuwen.

Amsterdam: SUA, 1981. Prijs f 19,50.

D'n ouden toren van Hoogeloon/ door L.v.d.Borne en L.Brok.

Hoogeloon: Rabobank, 1981.

(Waarschijnlijk niet meer voorradig).

Het ontstaan van Groot-Eindhoven, 1890-1920/ door F.A.M.Messing.

Tilburg: Stichting Zuidelijk Historisch Contact, 1981.

(Bijdragen tot de geschiedenis van het zuiden van Nederland; dl. 49).

Veenderijterminologie in Nederland en Nederlandstalig België/ door H.Crompvoets.

Nijmegen: Katholieke Universiteit, 1981.

644 Blz. Prijs f 100,-- - f 130,--.

Over bij wijze van sprèke gesproken: (Brabantse spreekwoorden en gezegden).

Dl. 2: door Johan Biemans en Miep Mandos-Van de Pol.

Helmond: Uitgeverij Nol van Roessel, 1981.

Prijs f 19,90. (Dl. 1 is ook weer verkrijgbaar).

Middeleeuwse kastelen in Noord-Brabant/ door A. van Oirschot.

Rijswijk: Uitgeverij Elmar, 1981.

332 Blz. Prijs ± f 60,--. ISBN 90-6120-285-X.

Architectuur en volkshuisvesting: Nederland 1870-1940/ onder red. van Maristella Casciato e.a. (vertaald uit Italiaans).

Nijmegen: Socialistiese Uitgeverij, 1981.

209 Blz. Prijs f 38,50. ISBN 90-6168-173-X.

Molens in Noord-Brabant in oude ansichten/ door H.A.Visser.
Zaltbommel: Europese Bibliotheek, 1981.
160 p. Prijs f 34,25. ISBN 90-288-1561-9.

Brabant van boven/ door L. van Egeraat; fotografie Jacqueline Midavaine.

Breda: De Regenboog, 1981.

311 Blz. Prijs ± f 75,--. ISBN 90-6595-001-5.

Brabantse bibliografie 1975-1976/ samengest. door J.J.G.F.Eijkemans; red. G.G.A.M.Keukens e.a..

Den Bosch: Bibliotheek van het Brabants Genootschap, 1981.

280 Blz. Prijs f 15,--.

Brabantse bibliografie 1980/ samengest. door G.G.A.M. Keukens e.a..

Den Bosch: Bibliotheek van het Provinciaal Genootschap, 1981.

330 Blz. (N.B. Hierin is opgenomen het "Supplement op de Brabantse Bibliografie 1977-1979). Prijs f 17,50.

H.Huijbers.

Belangrijk voor genealogen.

Sinds kort beschikt de heemkundevereniging "De Hooge Dorpen" over kopieën van de Doop- Trouw- en Begraafboeken van Vessem, Wintelre en Knegsel, voor zover deze aanwezig waren in het Rijksarchief in Den Bosch.

Deze D.T.B.-boeken kunnen door iedereen geraadpleegd worden na contact met de secretaris, J.v.d.Biggelaar, Kerkstraat 7, Wintelre. De inhoudsopgave van deze boeken is ook te raadplegen bij de secretaris van De Acht Zaligheden.

Bij het openslaan van deze Rosdoek nr. 23 zult U gemerkt hebben dat de Titelpagina veranderd is.

Allereerst prijkt er een vignet van de Heemkundige Studiekring De Acht Zaligheden.

Dit vignet stelt voor een tros dopheide bestaande uit een achtal bloemkelkjes, symboliserend De Acht Zaligheden.

De dopheide, is een van de kenmerkende planten, die in de Kempen voorkomt.

Deze plant groeit op een glooiend terrein, doorsneden door beekjes.

In de onderlaag is symbolisch een prehistorisch werktuig getekend.

Het geheel moet uitdrukking geven aan de doelstelling van ons Heemkundige Studiekring: de studie van heden en verleden van onze streek.

Het ontwerp is van ons oud-bestuurslid H.v.Asperen.

Het andere vignet is van de Heemkundevereniging "De Hooge Dorpen", waarvoor De Rosdoek ook, zoals reeds gemeld is, als contactblad fungeert.

De benaming "De Hooge Dorpen" is ontleend aan een krantebericht van 14.1.1875:

"Meyerische Courant.

Vessem, 14 januari. Wanneer men zich een paar uren noord- of oostwaarts van hier bevindt, hoort men onze landstreek gemeenlijk met de naam van "De Hooge Dorpen" bestempelen. Die lieden daar beelden zich in, dat zij, naast een bergkruin, het vruchtbaarste dal, het vette der aarde, een soort wellicht van kleigrond bebouwen...".

Daarnaast wijdt Van Velthoven in "Noord-Brabant, een gewest in opkomst" een hoofdstuk aan de "HOOGDORPEN".

Hij schrijft daar onder meer:

"De Noordbrabander, met name de Meierijenaar, beschouwt de vele dorpen, die ten zuidwesten en zuidoosten van Eindhoven liggen als oeroud en gevoelt er zich min of meer mee verbonden.

Het is als een stille drang, die in de afkomst van de Noordbrabantse bevolking wortelt. En nog in ander opzicht oefenen

de "hoogdorpen", zoals zij in de volksmond heten, een grote aantrekkingskracht op de Noordbrabander uit; weggedoken in een geïsoleerd heide- en bosgebied, bleef het rustige leven hier meer bewaard en drongen allerlei nieuwigheden er niet zo sterk door, zodat de Brabantse, vooral de Kempische aard zich er het sterkst handhaafde. Spreekwoordelijk zijn bij deze bevolking: godsdiensten, soberheid en arbeidslust."

Weliswaar wordt met de "Hoogdorpen" een groter gebied bedoeld, maar met de namen van de drie dorpen erbij zal het voor ieder duidelijk zijn welke "Hooge Dorpen" er bedoeld worden. Ook in Oirschot waar men nog steeds spreekt van de "Boven Durpen".

Redactie.

GELEZEN IN DE "MEIERIJSCHER COURANT" VAN 9 AUGUSTUS 1890.

Woensdag, 13 augustus zal alhier eene verkoop plaatshebben door den deurwaarder uit Oirschot. Door het gemeentebestuur van Vessem is wegens wanbetaling van den hoofdelijken omslag en belasting van een hond samen een bedrag van f 3,50 beslag gelegd op den inboedel van den rentenier, vrijgezel en kostganger, J. de L.. Genoemde de L. zegt dat de gelden met het zwaard moeten gehaald worden, daar hij vermeent slechts 75 cents schuldig te zijn. Er zal te koop worden aangeboden: een kinderstoel (waarschijnlijk voor de inbeslagname opgekocht) drie rieken, enkele zaaikorven eenige oude hoeden en andere meubels.

De bewaarder, of het manneke, zooals men hier zegt, zal wel wenschen meer zulke karweitjes te hebben, daar de L. hem bijzonder goed laat verzorgen in zijn kosthuis en hij dagelijks goed onthaald wordt op cognacjes en glaasjes bier. Zij schijnen ook zeer oranjegezind te zijn, daar bij de wandelingen de een een rood, de ander een blauw lintje draagt, en de hond, de oorzaak van den strijd, een wit halsbandje. Liefhebbers om te koopen worden tegen woensdagmorgen verzocht om in ons rustig dorpje Vessem wat meer leven in beweging te zien.

"BOERENLEIDERS IN EEN HEIDEDORP", een beoordeling van een eeuw machtsverhoudingen in het kerkdorp Duizel.

Van de heer J. van der Heyden uit Duizel ontvingen wij dit boekwerk. Het is volgens de schrijver Aad Nieuwenhuis een antropologische studie van machtsverhoudingen in dit Brabantse dorp in het centrum van onze Heemkundige Studiekring van ongeveer 1850 tot 1923.

De heer Aad Nieuwenhuis is medewerker aan de Vrije Universiteit te Amsterdam, Subfaculteit Culturele Antropologie/Niet-Westerse Sociologie.

De inhoud van dit boek is dus geen droge vermelding van een hoeveelheid historische feiten maar een samenzien van de waargenomen gedragingen van bepaalde leden der Duizelse gemeenschap en hun invloed op de gang van zaken binnen deze gemeenschap. Geen beeld van een geïdealiseerde samenleving, doch een kritische beoordeling achteraf, die ook het minder mooie blootlegt.

Zoals de heer Nieuwenhuis in zijn inleiding zegt, bleek in Duizel één categorie, de boeren, sinds mensenheugenis op allerlei gebieden een dominante plaats te hebben ingenomen; eigenlijk is pas sinds kort haar lokale machtspositie ondergraven.

De tijd vóór en omstreeks de eeuwwisseling -zo schrijft de heer Nieuwenhuis- is van groot belang geweest voor de ontwikkeling in Duizel en de Kempen. In deze periode namen de politieke verhoudingen een vorm aan, die zij voor een groot deel behouden hebben tot ver na de Tweede Wereldoorlog.

Deze machtsconcentratie in handen van een boerengroepering hing nauw samen met het ontsloten raken van de Kempen.

Een dergelijke benadering van de historie van onze streek voldoet onzes inziens aan een behoefte om de historie van vele kanten, ook van onderop, waar te nemen. De heer Nieuwenhuis stelt: "Een studie "van onderop", vanuit de dorpsfiguraties, zou een hulpmiddel kunnen zijn om meer zicht te krijgen op een groter geheel, c.q. de Brabantse boerenbeweging."

De heer Nieuwenhuis had bij het schrijven van zijn boek veel steun aan de eerdere uitgave van Peter Meurskens' "Bergeykse Notabelen 1800-1920".

In "Tijdschrift voor sociale geschiedenis", juni 1980, gaat de heer Nieuwenhuis nader in op zijn "vergruizing" van het door gerichte andere invloeden opgebouwde, niet geheel juiste,

ideaalbeeld van de boerenemancipatie in de Kempen.

In hetzelfde tijdschrift van september 1981 treden enkele andere sociale-historie-beschrijvers in een scherpe discussie over de juistheid van Nieuwenhuis' werkmethode en conclusies. Wij kunnen ons (hier en nu) niet mengen in deze discussie. Mogelijk komen wij in een van de volgende nummers van "De Rosdoek" tot enige kanttekeningen, die deze discussie onderbouwen of die de blik van de historicus-van-algemene-aard op het beschrevene in dit boek kunnen verhelderen.

In Nieuwenhuis' boek wordt de invloed van de Noord-Brabantsche Christelijke Boerenbond via haar plaatselijke geestverwanten op de Duizelse gemeenschap zeker niet in gunstige zin geschilderd. Informatie op het hoofdkantoor van deze N.C.B. in Tilburg toonde aan, dat men aldaar deze kritiek nog niet in een officiële reactie heeft erkend of weerlegd.

Voor ons als heemkundigen in de Kempen is het zo reeds een voldoening, vast te stellen, dat kleine Kempische gemeenschappen een studie op academisch niveau waard zijn.

Th. van der Aalst.

GELEZEN IN DE "MEIERIJSCHER COURANT" VAN 11 JULI 1888.

Wintelre.

Dat een voorgenomen huwelijk afspringt is niets ongemeens; minder hoort men echter dat bruid en bruidegom na de gedane afkondigingen elkander nog den rug toedraaien, wanneer het oogenblik gekomen is om het huwelijksbootje in te stappen, en daarom moest er getafeld worden, meende men; want hier heeft dergelijk geval plaatsgegrepen.

Bij hem of bij haar? Bij haar, herhaalde men door de gansche gemeente; bij haar, riepen ouden en jongen, want 't is schandde zoo een jonkman te behandelen!

En er werd getafeld. Zaterdagavond, den ganschen nacht, dat hooren en zien verging. Nooit beleefde ons rustig dorpje zulke rumoerige tooneelen, die echter nog al goed afliepen, daar niet de geringste baldadigheden gepleegd zijn. Het openbaar gevoel was beledigd, en dat heeft zich thans op zijn wijze gewroken.

De teleurgestelde bruidegom werd op een kar het dorp uitgebracht.

GROOT GEWELD IN KLEINE DORPEN.

Een onderzoek naar de plunderingen van een aantal dorpen in het kwartier van Kempenland tijdens de Negenjarige Oorlog en de Spaanse Successie-oorlog.

Dit is de titel van mijn doctoraalscriptie waarop ik in juni ben afgestudeerd aan de Rijksuniversiteit in Utrecht. Ik ben tot de keuze van dit onderwerp gekomen uit interesse voor de geschiedenis van mijn geboortestreek en de vraag wat mijn eigen voorouders aan den lijve hebben ondervonden van deze oorlogen als arme boeren met kleine bedrijfjes op schrale grond in een tijd dat Brabant als generaliteitsland eigenlijk niet meetelde in Den Haag. Het werd na de Tachtigjarige Oorlog beschouwd als wingewest en in Kempenland hadden de meeste mensen maar net genoeg te eten om niet van honger om te komen. In een tijd van oorlog met de grote Franse koning Lodewijk XIV, toen daar nog eens de oorlogslasten bijkwamen van plunderingen, brandstichtingen, inkwartieringen, requisities van paarden, karren, manschappen, graan, hout en stro, hoge belastingen en brandschattingen (de zgn. contributiegelden) van de Franse koning, werd de toestand eigenlijk onhoudbaar.

De plundering van een aantal dorpen in Kempenland was voor de Staten-Generaal een van de aanleidingen voor de oorlogsverklaring aan de Franse koning en het uitbreken van de Negenjarige Oorlog. De Fransen stelden de Spaanse Nederlanden en het zuiden van de republiek der Verenigde Provinciën, die zich in de Tachtigjarige Oorlog los gemaakt had van Spanje, voortdurend bloot aan invasies, die met plunderingen en brandstichtingen gepaard gingen. Dat dit al in 1688 voor de officiële oorlogsverklaring gebeurde, was een duidelijke provocatie. Hoe zijn die oorlogen ontstaan? Wat had de republiek ermee te maken en wat het Frankrijk van Lodewijk XIV? Wat hadden onze dorpen ermee te maken en hoe zwaar hebben zij te lijden gehad van deze oorlogen gezien hun toch al moeilijke levensomstandigheden?

Lodewijk XIV wilde de grootste macht op het vasteland van West-Europa verwerven en daarom streefde hij o.a. naar natuurlijke grenzen voor zijn koninkrijk zoals de Pyreneeën, de Alpen en de Rijn. De Spaanse Nederlanden (het huidige België), die na de Tachtigjarige Oorlog in Spaanse handen waren gebleven, vormden een makkelijke prooi voor hem en ook dacht hij

de republiek, waarin de provincie Holland en de machtige handelsstad Amsterdam het eigenlijk voor het zeggen hadden, wel aan te kunnen. Juist omdat die republiek in de Gouden Eeuw door de handel zo rijk geworden was, wilde Lodewijk XIV die rol graag van de Hollanders overnemen. In het rampjaar 1672, toen wij door Lodewijk XIV werden aangevallen en de gebroeders de Witt werden vermoord, werd stadhouder Willem-III, die in 1688 ook nog koning van Engeland zou worden, de grote man in Europa omdat hij de leiding in handen nam van de strijd van de republiek, Duitsland/Oostenrijk en Engeland tegen het machtstreven van Lodewijk XIV. In 1672 werd de republiek gered door de waterlinie en het optreden van Willem-III en Michiel de Ruyter, de Fransen trokken zich terug. In 1688 toen Lodewijk XIV een nieuwe aanval deed op de Spaanse Nederlanden en de protestanten (Hugenoten) in Frankrijk begon te vervolgen, brak de oorlog opnieuw uit. Deze oorlog zou duren tot 1697 en staat in de geschiedenis bekend als de Negenjarige Oorlog. Willem-III behaalde in de Spaanse Nederlanden een aantal overwinningen, waarvan onze streek, omdat ze zo dicht bij het slagveld lag, zwaar te lijden had. In 1697 werd de vrede getekend, maar het overlijden van de Spaanse koning in 1700 zonder opvolger deed de oorlog opnieuw uitbreken. In Spanje kwam bij testamentaire schikking een kleinzoon van Lodewijk XIV op de troon en namens die kleinzoon deed Lodewijk een nieuwe aanval op de Spaanse Nederlanden. De Spaanse Successie-oorlog was een feit. In 1702 stierf Willem-III. Er werd geen nieuwe stadhouder benoemd, maar de oorlog werd voortgezet onder leiding van de Engelse generaal Marlborough. Toen de Hollanders echter bang werden dat de bondgenoten, door de overwinningen die zij behaalden, te machtig zouden worden en de eigen schatkist steeds leger raakte, werd in 1713 de vrede van Utrecht met Frankrijk gesloten. In 1715 stierf Lodewijk XIV en was de oorlogsdreiging voorbij maar ook de grootheid van de republiek. De oorlogsinspanningen waren zelfs voor het rijke Holland teveel geweest. Hoeveel te meer moeten de oorlogen dan niet rampzalig geweest zijn voor onze arme streek. Nog in de dagen van de Belgische opstand waren de dorpen zo arm dat de Hollandse soldaten er de spotnaam "Acht Zaligheden" aan hebben gegeven. Een spotnaam want het was bepaald geen zaligheid om in die tijd in deze streek te wonen, zelfs niet om er als soldaat ingekwartierd te worden en droog roggebrood met water te moeten eten en drinken.

Dit laatste zegt al genoeg over de armzalige levensomstandigheden waarin onze voorouders in de 19e eeuw leefden en rond 1700 was de situatie nog veel slechter. Hoe zag het gebied er in die tijd uit? Het kwartier van Kempenland, een van de vier kwartieren van de Meierij van 's-Hertogenbosch naast Peelland, Oisterwijk en Maasland, had ten tijde van de republiek een uitgesproken landelijk en agrarisch karakter. Het kende eigenlijk alleen maar dorpen en er waren rond 1700 maar vier plaatsen met meer dan 1000 inwoners, te weten Oirschot (+ 4500), Woensel (+ 1900), Eindhoven (+ 1600) en Lommel (+ 1200) dat toen nog bij de republiek hoorde.

Van de zgn. Middeleeuwse vrijheden in Kempenland (Oerle, Bergeijk en Oirschot) staat vast dat ze nooit, of maar heel kort, een overwegend niet agrarisch karakter hebben gehad. Ze hadden het recht om jaarmarkten te houden, maar er waren ook kleinere dorpen die dit recht hadden. De bevolking van Peelland en Kempenland (hoge, dorre zandgronden) was in economisch opzicht veel kwetsbaarder en leefde dichterbij het bestaansminimum dan die van Maasland en Oisterwijk (meer veehouderij en handel). Terwijl het bevolkingsaantal vrijwel constant bleef, werd de periode 1698-1708 gekenmerkt door een voortdurende en snelle toename van het aantal onvermogens (mensen die geen belasting konden betalen) in de drie kwartieren Maasland, Peelland en Kempenland. In tien jaar tijds werd hun aantal bijna verdrievoudigd. In 1698 bedroeg het voor de drie kwartieren nog maar 15,7%, in 1708 43,1%. In Kempenland zelfs 55,4%. (N.B. De afstand tussen vermogens en onvermogen was voor het grootste deel van de bevolking slechts klein!).

Het economische klimaat verslechterde als gevolg van de daling van de prijzen van met name agrarische producten en als gevolg van de oorlogen.

De dorpen in Kempenland die op 3 oktober 1688 gedeeltelijk door de Fransen werden platgebrand en verwoest, waren: Lommel, Reusel, Bladel, Steensel, Knegsel, Westerhoven, Riethoven en Hapert. Welvaarts schrijft in zijn Geschiedenis van Bladel en Netersel over de verwoesting van Bladel: "Nocit werd op den bodem van Bladel wreeder spel gehouden dan 3 oktober 1688, toen namelijk de Franschen onverhoeds in de gemeente vielen, en in weinige uren de verschrikkelijkste sporen van plundering en brandstichting achterlieten". De gehele

schade aan afgebrande (+ 35) en geplunderde hoeven, huizen, vier brouwerijen en twee herbergen bedroeg 51.703 gulden. Hierbij is ook de schade gerekend aan de inboedel zoals granen, hooi, stro, meubelen, werktuigen (o.a. van een radmaker en een schoenmaker), linnen, wol, winkelwaar van drie winkeliers, kleren, geld en van zes gestolen paarden, die een waarde hadden van 60 tot 100 gulden per stuk. De grootste schadeposten zijn die van de afgebrande winkels (300, 4000 en 5000 gulden) en herbergen (4700 en 6300 gulden). Ook van Steensel is een overzicht van de geleden schade van de verwoesting van het dorp door de Fransen in 1688 bewaard gebleven. Het totaal bedrag van de schade bedroeg daar 37.223 gulden. Er zijn + 40 huizen afgebrand. Voor de huizen wordt gemiddeld een waarde van 500 gulden opgegeven. De schade-opgave aan granen en meubelen bedraagt meestal ongeveer de helft, voor meubelen alleen gemiddeld 50 gulden. Alleen de schoolmeester geeft 100 gulden op. Slechts vijf schadeposten komen boven de 1000 gulden uit (vier hoeven met hun schuren en een brouwhuis met schuur van 1800 gulden, de grootste schadepost). In Knegsel bedroeg de schade 30.696 gulden. Er zijn + 35 huizen afgebrand met ook een gemiddelde waarde van 500 gulden. Knegsel was toen nog betrekkelijk welvarend, de schadeposten van 9 hoeven/huizen bedragen respectievelijk 1120, 1750, 1000, 1550, 1400, 1150, 1300, 2100 en 1000 gulden. Verder wordt er vermeld dat er paarden gestolen zijn voor een bedrag van 1360 gulden. Dit zijn er een stuk of 15 à 20 als de paarden per stuk 60 tot 100 gulden waard zijn. De verwoesting van Knegsel was zo grondig dat de dorpskern zich een kilometer naar het oosten heeft verplaatst, waar waarschijnlijk een schuurkerk in de velden heeft gestaan. Eén verwoesting kon het dorp nog wel te boven komen. In 1695 tegen het eind van de Negenjarige Oorlog wordt van de 213 inwoners 25,4% als onvermogen opgegeven. Dit aantal loopt in 1700 op tot 38,4%, in 1703 tot 85% (nieuwe plunderingen!) en bedraagt in 1708 zelfs 90%. Een reeks van plunderingen, hoge belastingen en zware contributie-eisen binnen 25 jaar was teveel. Tegen het eind van de Spaanse Successie-oorlog is 75 tot 90% van de inwoners van de in 1688 platgebrande en geplunderde dorpen armlastig, onvermogen om de belasting te betalen. Op 9 oktober 1694 drongen Franse benden van elk 20 tot 80 man opnieuw de Meierij van 's-Hertogenbosch binnen. Zij staken

o.a. het dorp Eersel in brand, plunderden de dorpen Postel, Bladel, Hapert en Duizel en voerden gijzelaars mee. Eersel telde in 1695: 396 inwoners en 51,6% werd in dat jaar als armlastig opgegeven als gevolg van de verwoesting, op dat moment het hoogste percentage van Kempenland. Naast Eersel schijnt alleen Duizel getroffen te zijn.

In Knegsel en Steensel, nog niet bekomen van de verwoesting in 1688, bedroegen de cijfers nog 25,4% en 45,3%.

Veel dorpen in Kempenland, m.n. Eersel, Bladel en Reusel hebben ook zwaar te lijden gehad van de Franse opmars in 1702 in onze streek. De schade in Eersel veroorzaakt door de Franse legers bedroeg maar liefst 92.628 gulden. Het dorp telde in 1702: 936 inwoners, dus dat is een gemiddelde schade van 98 gulden per inwoner. Toch steeg het aantal armlastigen maar van 42,7% in 1702 naar 54,1% in 1703. Deze toename was kleiner als in armere dorpen als Steensel (van 47,1% naar 98,2%) en Knegsel (van 41,4% naar 85%). Blijkbaar was Eersel relatief welvarender en wist de helft van de bevolking ondanks plunderingen en verwoestingen buiten de bedeling te blijven, wat de inwoners van de kleinere dorpen niet lukte omdat ze voor 100% afhankelijk waren van de opbrengst van hun kleine bedrijfjes, de oogst, het aantal stuks vee en de hoeveelheid zaaigoed voor het volgende jaar. Zelfs in 1711 en 1713 werd Eersel nog geteisterd door Franse invallen en werden brandschattingen geëist.

Overvallen, inkwartieringen van Hollandse en geallieerde troepen, requisities etc. hebben sterk bijgedragen tot de verslechtering van het economisch klimaat. De dorpen van "De Acht Zaligheden" behoorden reeds in 1698 tot de dorpen met de hoogste percentages onvermogens/bedeelden, bijna allemaal tussen de 20 en 40%. Zij lagen in een aaneengesloten strook, die zich van zuid-west naar noord-oost over de kwartieren Kempenland en Peelland uitstreekte, op de meest hoge en dorre zandgronden van de Meierij. Reeds vijf jaar later, in 1703 waren de percentages in de kern van de streek (Veldhoven, Meerveldhoven, Blaarthem, Zeelst, Oerle, Knegsel en Wintelre) tot boven de 60% opgelopen. Rondom dit kerngebied bevond zich een krans van dorpen met percentages tussen de 40 en 60%. In 1708 had het kerngebied zich aanzienlijk uitgebreid en omvatte toen het grootste gedeelte van Kempenland. Vooral de grote, kinderrijke gezinnen verkeerden in de meest behoeftige omstandigheden.

Als we een balans opmaken van de belangrijkste oorzaken van de grote armoede in het gebied na de Negenjarige Oorlog en de Spaanse Successie-oorlog moeten we concluderen dat de zware plunderingen en verwoestingen in beide oorlogen de armoede wel verergerd hebben, maar niet de belangrijkste oorzaak ervan waren.

Meer constante factoren als de slechte economische structuur van het gebied, zeer hoge contributie-eisen van de Fransen over een periode van 25 jaar en de zware belastingdruk waren totaal niet met elkaar te rijmen en brachten het grootste gedeelte van de plattelandsbevolking op de rand van het bestaanminimum.

In de volgende afleveringen van "De Rosdoek" zal ik nader ingaan op die slechte economische omstandigheden in onze streek, de belastingdruk en de politiek-kerkelijke verhouding met Den Haag tijdens deze oorlogen.

Utrecht, november 1981.

Henny v.d.Heijden.

GELEZEN IN DE "MEIERIJSCHER COURANT" VAN 10 SEPTEMBER 1890.

Een surprise van het jongste St.Nicolaasfeest, die thans haar nawerking heeft wordt uit Zeelst bericht:

In het naburige Wintelre woont een landbouweres, de weduwe H. Deze had sedert lang een oogje op een der knechts. Even voor het jongste St. Nicolaasfeest zegt ze leukweg: "Ik zou bij U ook een klompje zullen zetten Hannes en zult ge het nemen wat ik er in leg? Zeker zegt Hannes.

De volgende morgen, op St.Nicolaesdag, ontwaakt Hannes en ziet het weeuwke in zijn klompen in de kamer staan. De vorige week is het bruiloftsfeest onder de meeste opgewektheid door beiden gevierd.

STREEKARCHIVARIAAT NOORD-KEMPENLAND.

Gewijzigd adres en telefoonnummer:

Postbus 144, 5688 ZJ Oirschot, tel. 04997 - 5245.

Bezoekadres blijft: Torenstraat 1, Oirschot.

DE "VEREENIGING" (vervolg).

In Oerle komt de speciale commissie een paar dagen na die van Zeelst bijeen, namelijk op 16 september 1920. De leden zijn F. de Crom, M. Henst, J. Jacobs, J. Schippers, G. van der Sangen, H. van Uijtregt en P. R. de Vroom. Voorzitter is burgemeester A. J. van Hooff. 14).

In zijn inleidende woorden spreekt de voorzitter de hoop uit dat de leden van de commissie in hun oordeel over het wetsvoorstel het algemeen belang zullen laten prevaleren boven het eigenbelang.

De leden zien echter niets dan nadelen in het wetsvoorstel. Veldhoven en Zeelst bestaan grotendeels van de industrie en Oerle van de landbouw. Dit brengt enorme sociale verschillen met zich mee. Men vraagt zich dan ook hier af hoe men in de memorie van toelichting heeft kunnen stellen dat "aard en opvattingen zo goed als gelijk zijn". Men twijfelt bovendien aan de financiële voordelen die de vereniging op zouden leveren. Met name de wachtgeldregeling zal nog vele jaren zwaar drukken. Het lid Henst vreest zelfs dat Oerle als "rijkste" gemeente het meeste geld binnen zal moeten brengen en later als een "uitgeperste citroen" opzij gezet zal worden. Het lid Van der Sangen vult dit nog aan door te stellen dat "het tegenwoordige parool is om de boeren maar te laten betalen, die verdienen geld als slijk en die hebben in de oorlog goede zaken gedaan".

De commissie is derhalve unaniem tegen vereniging zoals voorgesteld in het wetsontwerp. De officiële redenen luiden als volgt:

1. zij zien er geen financieel voordeel in;
2. de nieuwe gemeente zal nooit eensgezind samen kunnen werken;
3. in de krant stond dat Zeelst en Veldhoven-Meerveldhoven Oerle liever niet in de combinatie hadden. Oerle wil zelf ook niet, dus bij niet doorgaan heeft ieder zijn zin.

De commissieleden stellen nog wel dat als een en ander toch doorgaat, dat ze dan de naam van de nieuwe gemeente gewijzigd willen zien in Oerle, omdat deze plaats de oudste rechten heeft. Ook het burgerlijk armbestuur van Oerle, dat goed bij kas zit, moet zelfstandig blijven.

Wanneer de zaak weer in de respectieve raadsvergaderingen wordt behandeld, hebben er opvallende gedachtenveranderingen plaatsgevonden in de gemeenteraden van Zeelst en Oerle. Waren

deze beide raden aanvankelijk voorstanders van de vereniging, nu is men fel tegen tegen de voorgestelde combinatie. De gemeenteraad van Zeelst verschuilt zich achter het feit dat men in het begin van het jaar nog niet goed op de hoogte was van de voor- en nadelen. Men laat zich ook leiden door de publieke opinie, die deels tot uiting is gekomen op de vergadering van de speciale commissie. Menig inwoner van Zeelst heeft al gezegd dat "Zeelst gepakt en gezakt wordt verkocht". Eén van de raadsleden heeft zelfs een bliksemenquête gehouden en daaruit bleek volgens hem dat van de ondervraagden 90% tegen vereniging is. Bovendien wordt er in de gemeente al gefluisterd dat de burgemeesters alleen voorstanders zijn vanwege het wachtgeld, dat ze zullen krijgen. De burgemeester van Zeelst ontkent dit echter ten stelligste.

Ook bij zijn benoeming in december 1919 wist hij van de plannen nog niets af.

De raad verwacht echter wel dat een en ander toch wel zijn beslag zal krijgen, ondanks de oppositie en als dit zal gebeuren dan willen ze wel de naam Zeelst gehandhaafd zien. Het lid Govers wil zelfs de naam Zeelsthoven voor de nieuwe gemeente.

De zijns inziens twee voornaamste gemeenten in de combinatie worden dan genoemd. 15).

Zoals gezegd is ook de gemeenteraad van Oerle helemaal omgeslagen. De raadsleden vinden dat in de vergadering van de speciale commissie de mening van de bevolking goed is weergegeven. Samenvoeging zou alleen maar twist en tweedracht met zich meebrengen. Onder de inwoners van Oerle wordt zelfs gezegd dat het er wel op lijkt dat de inwoners van de beide andere gemeenten hen als minderwaardig beschouwen.

Deze gedachtengang is hen uiteraard ingegeven doordat gebleken is dat men Oerle liever niet in de combinatie zag. De raadsleden zijn bovendien van mening dat allerlei voorzieningen, zoals elektrisch licht e.d., aan Oerle voorbij zullen gaan door de grote afstand met de andere dorpen.

Een belangrijk punt vindt men ook de voorgestelde samenvoeging van de plaatselijke armbesturen. Het lid Cattenstaart vindt zelfs dat er daardoor onrecht wordt aangedaan aan hun voorvaders. Zij hebben altijd gul aan het armbestuur gegeven, zodat deze instelling nu goed bij kas zit. Zij zouden

dit echter nooit hebben gedaan als ze hadden geweten dat hun geld ook ten goede zou komen van de inwoners van Zeelst en Veldhoven.

De raad vraagt zich ten slotte af of hun mening nog iets aan de besluitvorming zal veranderen. De voorzitter antwoordt hier op dat er zeker met hun adviezen rekening gehouden zal worden, maar hij kan niet zeggen of het van invloed zal zijn op de besluitvorming. Het lid Cattenstaart vindt dat de raad dan wel "naar huis kan gaan; Den Haag doet toch wat het wil". De gemeenteraad verklaart zich vervolgens unaniem tegen het wetsvoorstel. 16).

In de gemeenteraad van Veldhoven-Meerveldhoven blijven de meningen verdeeld. De meerderheid (4 tegen 3) blijft voorstander van de samenvoeging. 17).

Hierbij dient nog opgemerkt te worden, dat de raadsvergaderingen van de drie gemeenten, direct na de vergaderingen van de speciale commissies plaatsvonden.

Wanneer burgemeester Van Vroonhoven ter ore is gekomen wat er in de commissies en gemeenteraden in Zeelst en Oerle is gezegd, schrijft hij aan het college van Gedeputeerde Staten dat er enige inwoners van de beide gemeenten actie beginnen te voeren tegen de voorgenomen vereniging. Dit komt uiteraard de verstandhouding tussen de gemeenten niet ten goede. Volgens hem is er echter nog niet één wezenlijk bezwaar naar voren gebracht tegen de voorgenomen vereniging. De gemeenten die eigenlijk het meeste baat bij de vereniging hebben, Zeelst en Oerle, bedenken nu volgens hen allerlei onzinnigheden om hun ongenoegen te tonen. Ze stellen eisen ten aanzien van de plaats van het raadhuis, de naam van de nieuwe gemeente e.d., maar dit zijn slechts bijkomstigheden en gaan langs de eigenlijke kern van de zaak heen.

Hij dringt er dan ook nogmaals op aan om de afhandeling van het wetsvoorstel zo snel mogelijk plaats te doen vinden. De wet zal zeker tot ieders tevredenheid werken ook tot tevredenheid van die enkele "conservatieve en kortzichtige" inwoners van Zeelst en Oerle. 18).

Nu de gemeenteraden en de speciale commissies hun definitieve standpunt hebben bepaald, kunnen deze met de verslagen van de vergaderingen aan het college van Gedeputeerde Staten worden aangeboden. Daarmee hebben de gemeenten dan aan de wettelijke verplichtingen voldaan. Het college van Gedeputeerde Staten brengt dan vervolgens advies uit aan de minister van Bin-

nenlandse Zaken.

De minister van Binnenlandse Zaken, Ch. Ruys de Beerenbrouck, biedt het wetsontwerp op 21 februari 1921 aan de Tweede Kamer aan. 19). In vergelijking met het eerste ontwerp van Gedeputeerde Staten, zijn er enkele wijzigingen aangebracht. Voor het merendeel betreffen het zaken van juridische aard en worden er geen wezenlijke veranderingen aangebracht, behalve in de naam. Gedeputeerde Staten hadden voorgesteld de nieuwe gemeente de naam Veldhoven te geven, maar de minister heeft dit gewijzigd in Zeelst-Veldhoven.

In Veldhoven-Meerveldhoven was men zeer verontwaardigd over dit voorstel. Daar besloot de raad een telegram naar de minister te sturen, met het verzoek dit te wijzigen in Veldhoven. 20). Er werd zelfs een deputatie samengesteld, bestaande uit de burgemeester, de secretaris, wethouder Coppelmans en het raadslid Van Sambeek, welke naar Den Haag afreisde om te protesteren. De minister van Binnenlandse Zaken kon hen niet ontvangen wegens ziekte. In een onderhoud met de secretaris-generaal Kan hebben ze echter hun ongenoegen kunnen uiten. Mede naar aanleiding hiervan verandert de minister door middel van een Nota van Wijziging de naam in Veldhoven-Zeelst-Oerle. 21).

Tijdens de algemene beraadslagingen in de Tweede Kamer over dit onderwerp, wordt door de minister, naar aanleiding van opmerkingen van kamerleden, gezegd dat de bezwaren tegen de vereniging, naar voren gebracht door de respectieve gemeenteraden en speciale commissies, van geringe betekenis zijn. Het betreft alleen enige "lokale naijver" uit angst dat de belangen minder goed gediend zullen worden. Met het college van Gedeputeerde Staten is de minister echter van mening dat het algemeen belang voorop moet staan. De bezwaren zullen mettertijd wel verdwijnen. Enkele kamerleden vragen zich nog af of de nieuwe gemeente wel genoeg draagkracht zal hebben en of het doel niet beter bereikt zal worden als ook Waalre en Aalst in de combinatie worden opgenomen. Gedeputeerde Staten achten dit volgens de minister ongewenst. De rivier De Dommel vormt een natuurlijke afscheiding tussen Waalre en de "groep Veldhoven". Waalre en Aalst zullen zich wegens de ligging aan de spoorlijn Eindhoven-Neerpelt, vermoedelijk wel tot een krachtig, aaneengesloten geheel ontwikkelen, aldus de minister. 22).

Tot zover de algemene beraadslagingen. Het wetsontwerp wordt vervolgens door een commissie van rapporteurs bestudeerd. Bij monde van haar voorzitter, de heer Van Veen, brengt zij verslag uit over het ontwerp. Er bestaat volgens de commissie weinig bezwaar tegen de inhoud van het wetsontwerp, maar wel tegen de naam van de nieuwe gemeente. Veldhoven-Zeelst-Oerle is volgens hen veel te lang. Bij amendement stelt de commissie dan ook voor om de in eerste instantie door het college van Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant voorgestelde naam Veldhoven aan de nieuwe gemeente te geven. 23).

Tijdens de artikelgewijze behandeling van het wetsontwerp door de Tweede Kamer, maakt het kamerlid Deckers zich sterk voor de naam Veldhoven-Zeelst-Oerle. Hij vindt dat er wel belang gehecht moet worden aan het verlangen van de inwoners om de naam van hun dorp in de naam van de nieuwe gemeente terug te zien. Het is voor hen toch al een "pijnlijke aangelegenheid", om hun dorp in een nieuwe gemeente te zien opgaan. Bovendien zijn er wel meer gemeenten met dergelijke lange namen in Noord-Brabant, zoals Hooge en Lage Mierde en Hulsel; Hoogeloon, Hapert en Casteren en Dussen, Munster en Muilkerk. 24).

Het kamerlid Beumer probeert in een lang betoog duidelijk te maken dat het voorstel van de commissie van rapporteurs gesteund moet worden. Hij is voor vereenvoudiging van plaatsnamen. In de praktijk zal de nieuwe gemeente toch aangeduid worden met "Veldhoven c.a.". De minister heeft zich enkel laten verleiden om de door Gedeputeerde Staten voorgestelde naam te veranderen onder druk van enkele plaatselijke actievoerders en door de protesten van de gemeenteraad van Veldhoven-Meerveldhoven. 25).

Nadat nog enkele kamerleden het woord hebben gevoerd over dit punt, wordt het amendement in stemming gebracht. Met grote meerderheid wordt besloten om de gemeente de naam Veldhoven te geven. 26).

Na een uitvoerige bespreking over de wachtgeldregeling (waar aan nog een artikel wordt toegevoegd) wordt het wetsontwerp vervolgens zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

In de Eerste Kamer wordt er over het wetsontwerp niet meer gedebatteerd. Na het onderzoek door de kamercommissie wordt

het zonder meer aangenomen. 27).

Op 29 april 1921 wordt de Wet tot vereeniging van de gemeenten Veldhoven en Meerveldhoven, Zeelst en Oerle gepubliceerd in het Staatsblad (1921 no. 694) en met ingang van 1 mei is de "vereeniging" tot stand gekomen.

Tijdens de respectieve raadsvergaderingen komt de kwestie van de vereniging niet meer op de agenda voor. Het lijkt er op dat men berust in wat er in Den Haag beslist zou worden. In de afscheidsvergaderingen van de raden van de drie (voormalige) gemeenten, spreken de burgemeesters hun dankbaarheid uit voor de prettige samenwerking en hopen op het beste voor de toekomst van Groot-Veldhoven.

BIJLAGE.

Veldhoven-Meerveldhoven.

Aantal inwoners (per 1.1.1920) : 2361.

Burgemeester: C. van Vroonhoven.

Secretaris: J. van de Meeren.

Gemeenteraad (per 31.12.1920):

J. Bazelmans

W. Bazelmans

A. Coppelmans

F. van Dommelen

J. Elsen

J. van Lippen

W.C. van Sambeek

Zeelst.

Aantal inwoners (per 1.1.1920): 1558.

Burgemeester: J.J. Wintermans.

Secretaris: A.G.R. Kappers.

Gemeenteraad (per 31.12.1920):

H. Bazelmans

J. Bazelmans

J.H. Govers

P. van Keulen

P. van den Oetelaar
J. Roozen
A. Schutjes.

Oerle.

Aantal inwoners (per 1.1.1920): 685.
Burgemeester: A.J. van Hooff.
Secretaris: A.J. van Hooff.
Gemeenteraad (per 31.12.1920):
W.G. de Bont
E. Cattenstaart
P.J. Lathouwers
A. van de Oetelaar
C. van den Oever
P.J. Schippers
D. van de Wildenberg.

Veldhoven.

(Situatie per 4 juli 1921).
Burgemeester: A.J. van Hooff.
Secretaris: J. van de Meeren (m.i.v. 3 september:
C. Westelaken).
Gemeenteraad:
J. Bazelmans
W.G. de Bont
J.H. Govers (wethouder)
J.F. van Hapert
P. van Keulen
F.G. Klaassen
H.W. Platteel
J. Roozen
W.C. van Sambeek (wethouder)
P.J. Schippers
J.H. Smets.

NOTEN.

1. Administratief Archief Veldhoven (1517-1921), (hierna te noemen A.A.Ve.), inv. no. 25.
2. A.A.Ve., inv. no. 3038.
3. A.A.Ve., inv. no. 2822. Vergadering gemeenteraad Veldhoven-Meerveldhoven d.d. 21 januari 1920.
4. A.A.Ve., inv. no. 1623. Vergadering gemeenteraad Zeelst, d.d. 31 januari 1920.
5. A.A.Ve., inv. no. 22. Vergadering gemeenteraad Oerle, d.d. 10 januari 1920.
6. A.A.Ve., inv. no. 2822. Vergadering gemeenteraad Veldhoven-Meerveldhoven, d.d. 3 maart en 31 maart 1920.
7. A.A.Ve., inv. no. 3038.
8. A.A.Ve., inv. no. 2822. Vergadering gemeenteraad Veldhoven-Meerveldhoven, d.d. 19 juli 1920.
9. A.A.Ve., inv. no. 25.
10. A.A.Ve., inv. no. 3038.
11. A.A.Ve., inv. no. 2822. Vergadering gemeenteraad Veldhoven-Meerveldhoven, d.d. 11 augustus 1920.
12. A.A.Ve., inv. no. 3038.
13. A.A.Ve., inv. no. 25.
14. A.A.Ve., inv. no. 22. Vergadering gemeenteraad Oerle, d.d. 16 september 1920.
15. A.A.Ve., inv. no. 1623. Vergadering gemeenteraad Zeelst, d.d. 11 september 1920.
16. A.A.Ve., inv. no. 22. Vergadering gemeenteraad Oerle, d.d. 11 oktober 1920.
17. A.A.Ve., inv. no. 2822. Vergadering gemeenteraad Veldhoven-Meerveldhoven, d.d. 11 augustus 1920.
18. A.A.Ve., inv. no. 3038.
19. Bijlagen Tweede Kamer 1920-1921, no. 319 : 1-8.
20. Administratief Archief Veldhoven, 1921-1945, voorlopig inv. no. 6. Vergadering gemeenteraad Veldhoven-Meerveldhoven, d.d. 7 maart 1921.
21. Als 19.
22. Als 19.
23. Handelingen Tweede Kamer, 1920-1921, blz. 1881.
24. Idem.
25. Idem, blz. 2032.
26. Idem, blz. 2033.
27. Handelingen Eerste Kamer, 1920-1921.

J. Suijkerbuijk.

DE MOLEN VAN WINTELRE.

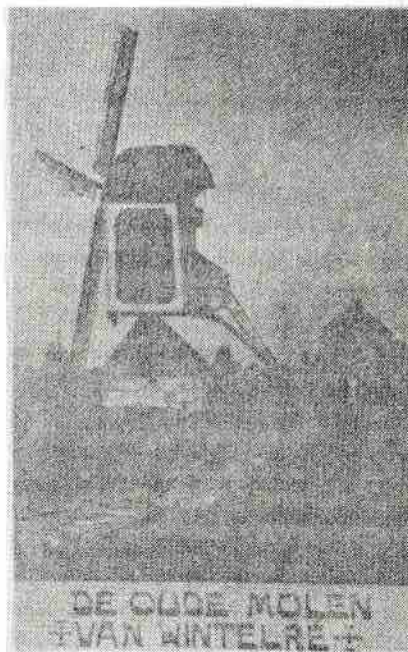
Op 16 mei 1887 vroeg Hendrikus Coolen, molenaar te Hoogeloon, toestemming aan de heren burgemeester en wethouders van de gemeente Vessem c.a. tot het plaatsen van een windgraanmolen op een perceel gerooid dennebos, sectie D, nummer 344. Na verkregen toestemming kocht hij in Strijp de uit 1312-1350 stammende, dikwijls vernieuwde molen. Dit was een standaardmolen, d.w.z. een rechthoekige molen, geplaatst boven op een in een punt toelopende stelling.

Volgens mejuffrouw Anna Coolen werd het onderste gedeelte later dichtgemaakt.

De toegang tot het binnenste van de molen was aan de achterzijde via een lange, open trap die als een staart tot de grond reikte.

In 1910 werd er een stoomgemaal naast gebouwd, om ook in tijden zonder wind, te kunnen malen. Deze machine kwam uit Enschede. Het gebouw is later veranderd in een woning, die er nog staat.

In de Meierijsche Courant van 18 maart 1914 wordt het volgende verslag gedaan van een bijzondere gebeurtenis:

"Wintelre, Van den standaardmolen toebehorende aan den heer H. Coolen waaide dinsdag een wiek af die voor een paar maanden in aanraking kwam met een onder door rijdende kar. Met veel moeite werd nu ook de andere wiek uitgetrokken en de molen draait even lustig als voorheen met vier."

Uiteraard werden de ontbrekende wieken spoedig weer aangezet, en de molen bleef in functie tot 1932, toen hij werd afgebroken. Alle soorten graan werden er gemalen voor boeren uit de hele omtrek, ook uit Oerle.

De straat waar de molen stond is thans bekend als de Molenberg.

De bewoner van het huis wordt nu nog dikwijls Janus van het Molenhuis genoemd.

Hieruit blijkt alweer, dat een éénmaal ingeburgerde naam heel lang blijft bestaan, ook nadat de oorspronkelijke aanleiding er niet meer is.

